

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Teze diplomová práce

**Socialistická každodennost v pohraničí na příkladu
vybrané obce Bedřichov v Jizerských horách**

Irena Cejpová

© 2016 ČZU v Praze

Souhrn

Diplomová práce se zabývá socialistickou každodenností na příkladu vybrané obce Bedřichov ležící v příhraniční oblasti mezi významnými městy Libereckého kraje, Libercem a Jabloncem nad Nisou. Práce komparuje stěžejní období socialismu, tj. doby od roku 1948 do roku 1989, s předválečnou dobou a s dobou po roce 1989, tj. současností, na příkladu vybrané lokality. Provedený výzkum je zpravován specifickou formou kvalitativního výzkumu, metodou orální historie, která je často používaným přístupem právě k získání informací o „žitém“ světě. V první části jsou uvedeny použité teoretické koncepty ke studiu každodennosti, paměti a pohraničí, dále jsou zmíněny dosavadní výsledky bádání, které se vztahují k předmětu výzkumu, tj. socialistické každodennosti, reflexi socialismu v české společnosti, historiografii apod. Vlastní práce je dělena dle jednotlivých témat korespondujících s každodenností socialismu v percepci obyvatel Bedřichova.

Klíčová slova: Každodennost, orální historie, životní příběh, vzpomínání, společenský život.

Úvod

Diplomová práce se snaží svým výzkumem přispět k poznání socialistické každodennosti na příkladu vybrané obce Bedřichov ležící v Jizerských horách. Pro zpracování práce byla využita kvalitativní metoda sběru dat, orální historie. Práce se však nezabývá jenom socialistickou každodenností, ale komparuje ji s obdobím předválečným a novodobím, tj. po roce 1989, v pohraniční obci, která byla silně zasažena ve svém vývoji nuceným vysídlením německého obyvatelstva. Dosavadní stav studia zkoumané problematiky seznamuje s jednotlivými výzkumnými projekty zabývající se pohraničím, každodenností, socialistickou každodenností, reflexí socialismu v české společnosti a také historiografii věnující se tématu socialismu a každodennosti. Teoretická část práce pak vymezuje jednotlivé teoretické přístupy ke studiu paměti, jež významně souvisí s použitou metodou výzkumu, každodenností a konceptu hranic a pohraničí. Vlastní část práce je pak dělena dle jednotlivých témat na základě provedeného výzkumu. V rámci komparace období socialismu s dobou před rokem 1945 a po roce 1989 je i zpracována historie obce Bedřichov a zasazená do dobového kontextu.

Cíl práce a metodika

Diplomová práce používá kvalitativní typ výzkumu ve své specifické podobě související s historiografií, orální historií. Orální historie je společenskovědní přístup a postup pracující s materiálem biografického charakteru. Klade si otázku, jak probíhala a v čem se lišila socialistická každodennost vybrané obce v pohraničí v komparaci s předchozím a následujícím obdobím. Pro její zodpovězení sloužily další výzkumné podotázky.

Výzkumné období, tj. doba socialismu, je chápáno od převzetí moci Komunistickou stranou Československa v roce 1948 do období přechodu k demokratickému státnímu zřízení roku 1989. Toto období je pak komparováno s dobou před rokem 1948, tj. od roku 1925¹ do roku 1947, z důvodu rozdílného charakteru obce nejen dle etnického složení, ale i sociálního a ekonomického. Na výzkumné podotázky byla navázána jednotlivá témata orálně-historického interview. Pro zpracování vlastní práce byla stěžejní primární data

---

¹ V roce 1925 se začala psát kronika obce, která slouží jako základní primární pramen pro archivní výzkum.

sbíraná metodologickým postupem orální historie a dále data z primárních historických pramenů – obecní kronika, archiv obce Bedřichov a archivní materiály ze Státního okresního archivu v Jablonci nad Nisou. Za sekundární zdroje dat zejména pro vypracování charakteristicky sledované lokality nejen z údajů kvantitativní povahy sloužily webové stránky obce Bedřichov a Českého statistického úřadu.

Výzkum probíhal ve sledované lokalitě od září 2015 do února 2016, kdy byli oslovení potenciální narátoři několika používanými formami – osobním kontaktem, oslovovacím dopisem a na základě doporučení od tzv. *gate keepera*, tj. průvodce prostředím znalý poměrů současných i za doby minulého režimu. Byla zaručena anonymita narátorů v souladu s etikou výzkumu dle Etického kodexu České asociace pro sociální antropologii² a zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů³. Ve výzkumném vzorku jsou zastoupeny různé skupiny obyvatel obce Bedřichov. Cílem bylo postihnout co nejširší spektrum obyvatel vybrané obce, které by mělo vypovídající hodnotu vzhledem k cíli diplomové práce, tj. postihnout historický vývoj Bedřichova a demonstrovat na jeho příkladu socialistickou každodennost v tehdejší Československu.

Výsledky a závěry výzkumného šetření

Bedřichov prošel ve 20. století četnými změnami hospodářského, demografického, sociálního a kulturního charakteru. Jeden z nejzásadnějších zlomů je spojen s celostátním nařízením o plošném vysídlení německy hovořícího obyvatelstva z československého území. S následky politického rozhodnutí se obec vyrovnává do současné doby. Osídlování Bedřichova, obdobně jako i dalších odlehlých míst, kde nebylo dostatek pracovních příležitostí, je možné pokládat za neúspěšnou akci socialistického zřízení po všech stránkách; rabování, ničení domů, využití tíživé situace druhých apod.

Významnou skupinou se v Bedřichově po roce 1945 stali chalupáři z poválečné doby, kteří si zde zakoupili objekty po nuceně vysídlených německých obyvatelích a tím pomohli zachovat původní bedřichovskou architekturu. Stali se přínosem pro obec i po stránce ekonomické a především společenské, neboť zde postupem času začali vytvářet

---

² Etický kodex a etické směrnice. *Hospodářská a kulturní studia (HKS)*. [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://www.hks.re/domains/hks.re/wiki1/doku.php?id=eticky_kodex.

³ Zákon o ochraně osobních údajů (Zákon č. 100/2000 Sb.) *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2016-03-09]. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=101~2F2000&rpp=15#seznam>.

novou komunitu. V době socialismu byl dovršen proces transformace obce ze sklářské na vyhledávanou rekreační lokalitu. Na jedné straně cestovní ruch přináší bedřichovským dodnes finanční prostředky, na druhé straně právě kvůli tomuto odvětví není možné rozvíjet jiný druh živnosti. Obec je v povědomí obyvatel zapsána spíše jako rekreační, nikoli sídelní a poptávka po jiných službách je tak minimální.

Nucené vysídlení obyvatel, kolektivizace a zestátnění znemožnily fungování obce po stránce občanské vybavenosti. Tato skutečnost se stala klíčovým faktorem i v procesu osidlování lokality společně s nedostatečným dopravním spojením. Dnes je obec místem pro rekreaci a existující podnikatelské aktivity jsou silně ovlivněné úspěšností turistické sezóny a četnými změnami v poptávce během celého roku. Do budoucna se jeví jako důležitá otázka, zda neustále vynakládat finanční prostředky do podpory sportu, turismu a obecně cestovního ruchu, nebo část pozornosti věnovat na podporu projektů vedoucích k zatraktivnění obce pro stálé residenty.

Obec byla ve 20. století ovlivněna některými událostmi tzv. velké historie, jež zasáhly každodenní život „obyčejných lidí“, např. nástup nacistické strany moci v sousedním Německu, znárodnění a kolektivizace v dikci KSČ, události roku 1968 znamenající pokles návštěvnosti oblasti ze strany zahraničních hostů. Jistým paradoxem je, že tzv. doba normalizace znamenala pro Bedřichov oživení společenského i kulturního života. Období osmdesátých let projevilo následky socialisticky řízeného státu; patologické jevy jako vandalismus, tzv. černé skládky, znečištění životního prostředí apod.

Socialistickou každodennost zaznamenanou v historických pramenech obce je možné charakterizovat jako oficiální, preferovanou a stranou vynucenou a chtěnou. Oproti té skutečně prožívané se markantně liší; stranictví nebylo určujícím prvkem v obci, stále měly významnou úlohu mezilidské vztahy, nekonalý se zde žádné velkolepé oslavy socialistických svátků apod. Percepce obyvatel na socialismus je spíše pozitivního charakteru z důvodu vyzdvihování dobrých mezilidských poměrů mezi obyvateli i chalupáři. Na druhé straně se těmito vzpomínkami vymezují vůči současné situaci v obci a obecně ke stylu života 21. století. Kvitují společné trávení volného času rodin různými aktivitami, kdy tato navázaná přátelství mnohdy vydržela až do současné doby. Naopak nová se v dnešní době navazují jen obtížně a zřídka.

Každodennost socialistickou i tu současnou významným způsobem ovlivnilo rozhodnutí o nuceném vysídlení německého obyvatelstva z Československa. Byly

zpretrhány doposud téměř bezproblémové česko-německé vztahy a negativním směrem ovlivněn vývoj pohraničí republiky v oblasti demografické, hospodářské i kulturní. Socialistický systém svým působením dosáhl toho, že obyvatelé Československa vyhledávali odlehlá místa, jakým byl i Bedřichov. Díky chalupaření byla obec jako vesnice horského charakteru zachována. Na druhé straně socialistická každodennost nepřála rozvoji obce jiným směrem, než k růstu významu cestovního ruchu. Neumožňovala, aby sem lidé přicházeli ve větším počtu za účelem trvalého osídlení. Tím, že se z Bedřichova v druhé polovině 20. století stalo rekreační středisko republikového významu, může dnes prosperovat a do budoucna se může stát vyhledávanou lokalitou pro trvalé bydlení. Bedřichov ve své novodobé historii nachází nové obyvatele, kteří by mohli navázat na předválečné období relativní prosperity, stability a pospolitosti komunity. Výzkum minulosti v jednotlivých regionech může přispět k lepšímu pochopení současných problémů nejen pohraničních oblastí. Především sociodemografická analýza v kombinaci s kvalitativním typem výzkumu přináší pohled dotčené skupiny, tzv. obyčejných lidí, kteří jinak mají pouze omezené možnosti, jak ovlivnit budoucí vývoj a promluvit tak do tzv. velké historie.

Vybrané zdroje

- ARBURG, A. von a kol. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. 1. vyd. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010. 534 s. ISBN 978-80-86488-70-7.
- BLAIVE, M., MOLDEN, B. *Hranice probíhají vodním tokem: odrazy historie ve vnímání obyvatel Gmündu a Českých Velenic*. 1. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. 208 s. ISBN 978-80-87029-76-3.
- FRANC, M., KNAPÍK, J. *Volný čas v českých zemích 1957-1967*. 1. vyd. Praha: Academia, 2013. 573 s. ISBN 978-80-200-2229-5.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- KAPLAN, K. *Proměny české společnosti (1948-1960)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. ISBN 978-80-7285-155-3.
- KREISSLOVÁ, S. *Konstrukce etnické identity a kolektivní paměti v biografických vyprávěních českých Němců na příkladu vzpomínek Němců na Chomutovsku*. 1. vyd. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2013. 194 s. ISBN 978-80-7308-484-4.
- LOZOVIUK, P. *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. 189 s. ISBN 80-7194-752-0.
- LÜDTKE, A. *History of Everyday Life: Reconstructing Historical Experiences and Ways of Life*. Princeton: Princeton University Press. 1995. 336 s. ISBN 9780691008929.
- MAYER, F. *Češi a jejich komunismus: paměť a politická identita*. 1. vyd. Praha: Argo, 2009. 273 s. ISBN 9788025701515.
- PAŽOUT, J., ed. *Každodenní život v Československu 1945/48-1989*. 1. vyd. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. 239 s. ISBN 978-80-87912-35-5.
- THOMPSON, P. *The Voice of the Past: Oral History*. 1. vyd. OUP Oxford, 2000. 368 s. ISBN 9780191606731.
- VANĚK, M., MÜCKE, P. *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: FHS UK – ÚSD AV ČR v.v.i., 2011. 293 s. ISBN 978-80-87398-11-1.